

ΓΕΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

- 1. Δομή της Οδύσσειας:** Το έπος χωρίζεται σε τρεις μεγάλες αφηγηματικές ενότητες: την *Τηλεμάχεια* (ραψ. α – δ), τη *Φαιακίδα* (ζ – ν 209) και τη *Μνηστηροφονία* (ν210- ω). Η ραψωδία ε' είναι μια ενδιάμεση ραψωδία που αποτελεί τον επίλογο της παραμονής του Οδυσσέα στο νησί της Καλυψώς και τον πρόλογο της σύντομης παραμονής του στη Σχερία. Παρόλο που ο πρωταγωνιστής είναι ο Οδυσσέας, στην πρώτη αφηγηματική ενότητα κεντρικός ήρωας είναι ο Τηλέμαχος. Ο λόγος είναι ότι ο γιος πρέπει να ωριμάσει μέσα από ταξίδια και περιπέτειες και να εξομοιωθεί με τον πατέρα του, ώστε στη συνέχεια να φανεί άξιος συμπαραστάτης του. Στη ραψωδία ε' περιγράφεται το αγωνιώδες ταξίδι προς τη Σχερία, ενώ στη Φαιακίδα ο Οδυσσέας αφηγείται τις περιπέτειές του πριν φτάσει στο νησί της Καλυψώς. Στη Μνηστηροφονία η δράση μεταφέρεται στην Ιθάκη, όπου θα σχεδιαστεί και θα πραγματοποιηθεί η δολοφονία των μνηστήρων.
- 2. Ο ρόλος των θεών:** Γενικά για τον τρόπο που επεμβαίνουν οι θεοί στα ανθρώπινα, διάβασε το φυλλάδιο που σου δόθηκε. Πρόσεξε όμως πιο συγκεκριμένα:
 - **Την Αθηνά:** Οι επεμβάσεις της είναι καθοριστικές για την επιστροφή του Οδυσσέα και την επιβολή της τάξης στην Ιθάκη. Εκείνη θέτει το ζήτημά του στην πρώτη αγορά των θεών και προτείνει το σχέδιο που ενεργοποιεί τον Τηλέμαχο και αναγκάζει την Καλυψώ να επιτρέψει το νόστο. Η Αθηνά θα κινητοποιήσει τη δεύτερη αγορά των θεών, θα καθοδηγήσει τον Οδυσσέα στην προετοιμασία της μνηστηροφονίας και τελικά θα πολεμήσει στο πλευρό του. Ταυτόχρονα, θα συμπαραστέκεται στον Τηλέμαχο και θα επηρεάζει τη σκέψη και τις ενέργειες άλλων προσώπων (Ναυσικά, Πηνελόπη).
 - **Το Δία:** Η στάση του είναι ευνοϊκή για τον Οδυσσέα. Αποδέχεται το αίτημα της Αθηνάς στην πρώτη αγορά των θεών, στέλνει τον Ερμή με ρητή εντολή προς την Καλυψώ και δικαιώνει την εξόντωση των μνηστήρων.
 - **Τον Ποσειδώνα:** Η απουσία του διευκολύνει τη λήψη θετικής για τον Οδυσσέα απόφασης. Το μίσος του για τον ήρωα απλά καθυστερεί την άφιξή του στη Σχερία.
- 3. Ο πρωταγωνιστής:** Ο Οδυσσέας προσωποποιεί την *πρακτική εξυπνάδα, προικισμένη με εφευρετικότητα*. Έχει το χάρισμα και τη θέληση να βρίσκει την απάντηση σε κάθε περίπτωση, ώστε να αντιμετωπίζει την εχθρότητα της μοίρας και τα κάθε λογής εμπόδια που ορθώνονται στο δρόμο του προς την ευτυχία. Γι' αυτό και χαρακτηρίζεται «*πολυμήχανος*». Η εξυπνάδα του συνδυάζεται με τεχνικές δεξιότητες που τον καθιστούν αζεπέραστο μάστορα και τεχνίτη. Στην Οδύσσεια τον είδαμε μαραγκό, ναυτικό, χτίστη και θεριστή. Με την ίδια όμως σιγουριά που κρατάει τα εργαλεία, *χειρίζεται το σπαθί και το τόξο επιβιβιώνοντας το ηρωικό του παρελθόν*. Είναι «*πολύτροπος*», καθώς μηχανεύεται δόλους που τον βοηθούν να αντιμετωπίσει άμεσα και ψύχραιμα τις δυσκολίες, αλλά και ευσεβής αφού δεν παραμελεί τις υποχρεώσεις του προς τους θεούς. Σε αντίθεση με την Ιλιάδα, όπου οι ήρωες παρουσιάζονται μόνο ως πολεμιστές, ο Οδυσσέας είναι ένας άνθρωπος όπως όλοι οι άλλοι. Ποθεί την πατρίδα του και όλους όσους αγαπάει και είναι δεμένος συναισθηματικά με τους συντρόφους του, με τη γυναίκα και το γιο του, ακόμα και με το σκύλο του. *Διψά για γνώση και περιπέτεια* και εκπροσωπεί

έναν πολιτισμό που επιδιώκει την ειρήνη, την ευνομία και την οικογενειακή ευτυχία.

4. **Ο Τηλέμαχος:** Ο γιος του Οδυσσέα εμφανίζεται αρχικά άτολμος και ανίκανος να αντιδράσει στους μνηστήρες. Ενεργοποιείται όμως με την επέμβαση της Αθηνάς και μέσα από τα ταξίδια του θα εξομοιωθεί με τον πατέρα του και θα αποδειχθεί αντάξιός του. Παρουσιάζεται ευγενικός και φιλόξενος, συνετός και ικανός να ελίσσεται.
5. **Τα γυναικεία πρόσωπα:** Στην Οδύσσεια βλέπουμε μια ποικιλία γυναικείων τύπων. Την Πηνελόπη με τη συζυγική αφοσίωση, την αξιοπρέπεια και την ευστροφία. Την Καλυψώ, με τα έντονα συναισθηματικά ξεσπάσματα. Τη Ναυσικά, τέλος, με την ευγενική αγνότητα.

6. Ο πολιτισμός της Οδύσσειας

- Κοινωνική οργάνωση: Η κατάσταση που επικρατεί στην Ιθάκη αντικατοπτρίζει την κρίση της βασιλείας και την προσπάθεια των ευγενών να καταλάβουν την εξουσία εγκαθιδρύοντας το πολίτευμα της αριστοκρατίας. Κάτω από την κυρίαρχη τάξη, υπήρχαν ο λαός που δεν έπαιρνε αποφάσεις και οι δούλοι.
- Επαγγέλματα: Οι άνθρωποι της Οδύσσειας είναι κυρίως αγρότες και κτηνοτρόφοι. Αρκετοί ασχολούνται με το εμπόριο και τη βιοτεχνία, αλλά και με διάφορα τεχνικά επαγγέλματα. Είδαμε μαραγκούς, ναυπηγούς, σιδηρουργούς, χρυσοχόους, γιατρούς, μάντιες, ναυτικούς και αοιδούς, που με τη δουλειά τους φανερώνουν έναν αναπτυσσόμενο πολιτισμό που θέλει να δαμάσει τη φύση και να υπηρετήσει τον άνθρωπο και τις ανάγκες του. Γι' αυτό και η Οδύσσεια είναι ένα καθαρά ανθρωποκεντρικό έργο.
- Ο ανθρωπομορφισμός των θεών: Δες το φυλλάδιο που σου δόθηκε.
- Η σχέση ανθρώπων και θεών: Ο ομηρικός άνθρωπος στέκεται ελεύθερος απέναντι στους θεούς. Είναι υπεύθυνος για τις πράξεις του, αλλά και για τα αποτελέσματά τους. Ο κίνδυνος όμως που διατρέχει, είναι να ξεπεράσει το μέτρο και να γίνει αλαζόνας. Τότε, θα λειτουργήσει το ηθικό σχήμα ύβρις – νέμεσις – τίσις. Η οργή των θεών είναι βέβαιη και η τιμωρία αναπόφευκτη. Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι οι θεοί επεμβαίνουν στα ανθρώπινα με τέτοιο τρόπο, ώστε η θεϊκή απόφαση και η ανθρώπινη βούληση να συνυπάρχουν.
- Ο ρόλος της Μοίρας: Δες το φυλλάδιο.
- Αξίες: Η Οδύσσεια προβάλλει το ιδανικό της ειρηνικής ζωής, την οικογενειακή ευτυχία, τη συζυγική αφοσίωση, την αξία της υστεροφημίας, το σεβασμό προς τους θεούς. Ηθικά δικαιωμένα είναι όμως και η αυτοδικία, το δικαίωμα του ανθρώπου να εκδικείται βίαια όσους τον αδικήσαν και να αποδίδει ο ίδιος δικαιοσύνη. Ο Όμηρος δεν ξεχνά όμως και το ηρωικό ιδανικό που θέλει τον ήρωα να αριστεύει στη μάχη και μόνον έτσι να κερδίζει την καταξίωση.

7. Αφηγηματικές τεχνικές

- Αφήγηση: Ξεκουράζει, βοηθά στην εξέλιξη του έπους και στη μετάβαση από σκηνή σε σκηνή.
- Διάλογος: Προσδίδει ζωντάνια, αμεσότητα, φωτίζει τα κίνητρα και τα συναισθήματα των προσώπων, ενώ προβάλλει παράλληλα το ήθος τους.
- Περιγραφή: Στηρίζεται κυρίως σε εικόνες οπτικές και ακουστικές.

- Εγκιβωτισμός: Ο ποιητής αρχίζει την ιστορία του από το νησί της Καλυψώς. Όλα τα προηγούμενα γεγονότα θα μας τα διηγηθεί ο Οδυσσεύς όταν θα βρίσκεται στο παλάτι των Φαιάκων ως αναμνήσεις του.
 - Προοικονομία: Ο ποιητής προετοιμάζει συστηματικά τις σκηνές που θα ακολουθήσουν και έτσι «δένει» την ύλη του σε μια αδιάσπαστη ενότητα.
 - Επιβράδυνση: Δες το φυλλάδιο.
 - Άστοχα ερωτήματα: Δες το σχολικό βιβλίο, σελ. 275 ερώτηση 40.
 - Παρομοιώσεις: Ο ποιητής τις αντλεί από τη φύση ή την κοινωνική ζωή, για να χρωματίσει τη διήγησή του. Για την ανάλυσή τους, βλέπε σελ. 137 του βιβλίου.
 - Ειρωνεία: Οι ήρωες αγνοούν την αλήθεια, σε αντίθεση με τους ακροατές ή τους αναγνώστες που τη γνωρίζουν και αγωνιούν περισσότερο για την τύχη τους.
 - Εκφραστικοί τύποι ή τυπικές εκφράσεις: Ενισχύουν την άποψη για προφορική σύνθεση, εκτέλεση και διάδοση των επών. Διακρίνονται σε ονοματικούς και ρηματικούς. Δες σελ. 103. Προσέχουμε ιδιαίτερα τα επίθετα (περιγραφικά, χαρακτηριστικά και τυπικά).
 - Τυπικά θέματα: Για τη φιλοξενία και τον αναγνωρισμό, μπορείς να παρατηρήσεις τη διαδικασία που ακολουθείται στις σελίδες 60-61 και 321.
8. **Η διαχρονική αξία των ομηρικών επών**: Διάβασε τη σελίδα 20 του βιβλίου.